

Rozhovor s Jakubem Hruškou

Zdeněk Patzelt

Jako přední odborník se zabýváte dopady znečištění, klimatických změn a působení člověka na přírodu. Jak jste se k tomu dopracoval?

Jednoduše – příroda mě od malička hrozně bavila, hlavně voda, už na gymnáziu jsem o tom dělal SOČku“. Vystudoval jsem pak analytickou chemii na Přírodovědecké fakultě UK a věnoval se dlouhodobě výzkumu vlivu kyselých dešťů na horské lesy. Vždy mě ale zajímala ekologie a obecně jak člověk negativně působí na různé složky přírody. Takže nejen kyselý déšť, ale i lesnictví a samovolný vývoj lesů, úbytek živočišných druhů, a v posledních letech i vliv klimatické změny na různé přírodní procesy. Ten se objevuje zejména v poslední dekádě, kdy díky poměrně velkému odstranění škodlivin z ovzduší už všechny změny nekorelují jen s koncentracemi SO² v ovzduší, jako to bylo dříve, ale objevují se i mnohem složitější vztahy související s klimatem. A v posledních letech mě

velmi zajímá obrovská degradace zemědělské krajiny. Vlastně mě zajímají extrémy.

Snad nejčastěji se vyjadřujete k lesním ekosystémům a vlivům zemědělství na životní prostředí. Jaké jsou nejaktuálnější otázky ohledně budoucnosti našich lesů?

Musíme to trochu rozdělit na lesy hospodářské a lesy přísně chráněné, protože stručně řečeno, nemáme „jedny“ lesy. Hospodářské lesy, dominantně smrkové monokultury, sice dnes nejsou pod takovým tlakem kyselých dešťů jako v minulosti, ale o to více se projevuje vliv klimatu, a je jedno, jestli je to jen krátkodobá oscilace, anebo dlouhodobý trend. Smrky na nepůvodních stanovištích (a to máme skoro všude mimo nejvyšší horské polohy) tak ohrožuje sucho, a následně kůrovcové gradace. V dnešním klimatu neplatí staré lesnické postupy likvidace kůrovce, který byl vždy velkým nepří-

telem lesníků, ale pokud bylo chladněji a více pršelo, dokázalo lesnictví jeho gradace alespoň částečně eliminovat. Nyní již skoro 10 let běží kůrovcová gradace na severní Moravě a neustále se stupňuje, letos bude zřejmě v ČR vytěženo okolo 6 milionů m³ kůrovcového dřeva, což je, velmi hrubým odhadem 120–150 tisíc hektarů lesa (!). To je skoro rozloha všech našich národních parků dohromady. Pevně doufám, že si z toho velmi konzervativní lesnictví vezme poučení, a nebude tvrdošíjně znovu opakovat staré chyby. Jedině smíšené lesy přirozených dřevin mají budoucnost, a potěšující je, že jistě přinesou mimo odolnosti i mnohem vyšší biodiverzitu.

A co národní parky, zejména Šumava?

Na rozdíl od hospodářských lesů je vývoj Šumavy velmi povzbudivý – nepotvrdili se teze staré zhruba 20 let, že na místě kůrovcem “sežraných” horských lesů bude navždy poušť, to říkali i někteří ministři životního prostředí a krajští hejtmani. Horské smrčiny relativně rychle regenerují a vlastně jen opakují vývoj, který je pro přírodní horské lesy charakteristický. Ponechání lesa spontánnímu vývoji je provázáno nárůstem biodiverzity, kterou v hospodářských lesích n najdeme, protože vývojovou fází rozpadu dospělého lesa nikdy nenecháme dokončit. V opravdové přírodě ale stromy umírají vestoje, nikdo je „neuklidí“, aby nehyzdili přírodu. Výskyt kůrovce je dnes na Šumavě nižší než ve zbytku republiky. To se ale může změnit, pokud přijde dostatečně silná vichřice v bezzásahovém území. Tam se nebude zasahovat, a je skoro jisté, že nová gradace přijde. Jen na to musíme být mentálně připraveni. To je opravdová příroda, a pro ni jsme založili národní parky.

A proč zájem o zemědělství. Je to také problém, nebo jak říkáte extrém?

Je to velký problém. Zemědělská „nechráněná“ krajina je jednoznačně nejvíce poškozovanou částí přírody. Prakticky si jí vůbec nevšímáme a vlastně ji ani moc nepovažujeme za přírodu. Tržní střídání plodin obilí – řepka – kukuřice, obří půdní bloky, a „kořistnické“ hospodaření především velkých farem pokračujících v postupech násilné kolektivizovaného zemědělství na pronajaté půdě degradují její úrodnost. Jen kvůli dotacím jsou rozorávány i poslední meze, často až k vodotečím, silnicím a cestám, jsou osekávány i větve ze stromů na okrajích polí. Zemědělská krajina pustne, a stává se jen zdrojem zisku pro dotované spekulující velkopodnikatele. Současné zemědělství tak neplní svou krajínotvornou roli, ale naopak přispívá ke ztrátě posledních zbytků biodiverzity. Systém dotací energetických plodin a bioplynových stanic vede k pěstování kukuřice a řepky s chemickou podporou na abnormálně velkých rozlohách. Dochází k devastaci erozí a k nezměrné ztrátě přírodního bohatství; zemědělská krajina je neprostupná, monotónní a neatraktivní pro život zvířat i lidí.

Za posledních 15 let jsme ztratili 20 procent polního ptactva, za posledních 20 let je to nejméně 10 milionů ptáků. Dříve běžné druhy jako chocholouš, sýček, koroptev nebo čejka jsou dnes vzácností. V současné krajině už nemají podmínky pro život, řada druhů je ohrožena vyhynutím. Masivní používání toxických agrochemikálií například vedlo k vymizení koroptví, druhu, jehož naši pradědové lovili ročně 1–2 miliony kusů a dnes je na Červeném seznamu ohrožených druhů. V zemědělské krajině naopak velmi přibývá divočáků, kteří následně ohrožují ostatní živočichy a způsobují rozsáhlé škody na polních plodinách.

Zmínil jste toxické agrochemikálie a jejich plošnou aplikaci v našem zemědělství. V čem jsou jejich rizika?

Prof. RNDr. Jakub Hruška, CSc. (1964)

Vystudoval přírodovědeckou fakultu UK v Praze, pracuje v České geologické službě a Ústavu výzkumu globální změny AV ČR.

Od roku 2015 je profesorem environmentálních věd Univerzity Karlovy.

V letech 1997-1999 pracoval na Švédské zemědělské univerzitě v Umea. Zabývá se problematikou ochrany přírody a krajiny, změnou klimatu, vlivem kyselého deště na vody, půdy, lesy a ekologií zemědělské krajiny.

Člen rady Krkonošského národního parku (od 2002) a NP Šumava (2006-2011, znovu od 2014),

Člen vědecké rady PřF UK (2006-2013)a fakulty ŽP ČZU (od 2015)

Člen panelu Rady vlády ČR pro trvale udržitelný rozvoj (od 2014).

Hlavní řešitel vládního úkolu č. 532/2000 „Návrh komplexního a systémového řešení směřujícího k zastavení degradace lesních půd pod vlivem imisí“.

Předseda Petičního výboru „Petice za obnovu zemědělské krajiny - 2012, (25 tisíc signatářů).

Držitel nominace na cenu Josefa Vavrouška (2012) a ceny Vojtěcha Friče Časopisu Živa (2013).

Sportuje, rybaří, provozuje myslivost, sbírá obrazy českých krajinářů a pečuje o les, rybník a polnosti zděděné po předcích.

Dotované nadužívání pesticidů se bezpochyby podílí na vymírání druhů a poklesu biodiverzity. Třeba Roundup, totální herbicid na bázi glyfosátu, se na polích používá bez omezení několikrát do roka k hubení plevelů, před sklizňové desikaci (usušení) řepky, obilí a slunečnice a na podzim znovu

k zahubení vzešlých semen. Z polí se tak stala chemická výrobná. V současné době existuje na evropské úrovni iniciativa pro omezení glyfosátů, ale ČR chce bohužel zachovat jejich ne-regulované užívání. Naštěstí jsou již omezeny některé další látky, byť jen dočasně, jako jsou insekticidy neonicotinoidy, podezřelé z „nevysvětlitelných“ úhynů hmyzu, například včel. Ze zemědělské krajiny kvůli herbicidům úplně zmizely dříve běžné plané rostliny, jako koukol, chrpa, vlčí mák, které jsou sice konkurentem zemědělských plodin, přinášejí ale do krajiny biodiverzitu, potravní zdroje a stanoviště pro vzácné živočichy, jako jsou motýli, hmyz nebo již zmiňované zajíce či koroptve. Zemědělská krajina tím ztratila i krásu a harmonii, která přispívala ke spokojenému a kvalitnímu životu obyvatel.

Co je podle vás v této věci potřeba dělat?

Je zjevné, že testování toxicity pouze jednotlivých pesticidů není správná cesta. Protože všechny dnes používané agrochemikálie jsou formálně označovány za „neškodné“. Ale vůbec se, mimo speciálních vědeckých studií, nezkoumá jejich synergický vliv. Běžně se dnes v zemědělství používá několik stovek až tisíce chemických individuů, jejichž vzájemné interakce na biotu a rostliny jsou neznámé. A čím víc se těch látek používá současně (a množství i dávky skutečně stoupají), tím roste riziko neznámých účinků. A právě tudy se musíme ubírat – zkoumat a testovat koktejly látek. Ale hlavně bychom si měli uvědomit, že je hrozně nadužíváme, a nadměrnou aplikaci, často jen kvůli pohodlnosti či dotácím, omezit. Snadno se to řekne, ale cesta k uskutečnění bude ještě dlouhá. Navrhují začít u toho glyfosátu, nejpoužívanějšího pesticidu dnešního zemědělství, který je navíc podezřelý ze škodlivých účinků na člověka.

Děkuji vám za rozhovor, pane profesore.